KÜLTÜR BAKANLIĞI
HALK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA DAİRESİ YAYINLARI: 153

TÜRK HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMALARI

(TURKISH FOLK CULTURE RESEARCHES)

1991/2

FERYAL MATBAASI — ANKARA 1991

ÂŞIK HASRETİ'NİN HAYDAR BEY HİKÂYESİ

M. Öcal OĞUZ*

Âşık Hasretî, Kars'ın İncesu Köyü'nde 1929 yılında dünyaya gelmiştir. Köyünde ilkokulu bitirmiş, yetiştiği çevrenin âşıklık geleneğinin kuvvetli olarak yaşadığı bir yer olmasından dolayı tabiî olarak etkilenmiştir. Dönemin çevresindeki usta âşıklarından âşıklık sanatını öğrenmiş, yurdun çeşitli yerlerinde yapılan âşık yarışma ve karşılaşmalarına katılarak dikkatleri üzerine çekmiş ve ödüller kazanmıştır.

1969 yılında Kars'tan Kayseri'ye göç etmiştir. Bu tarihten sonra bazı dergilerde ve gazetelerde şiirleri yayımlanmıştır. Daha sonra şiirlerinin bir kısmını «**Karslı Âşık Hasretî**» adlı kitapta toplamış, 1987 yılında Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı tarafından düzenlenen «Halk Şairleri Arası Eser Yarışması»na katılmış ve Mansiyon kazanmıştır. Mansiyon kazanan şiirleri adı geçen Daire tarafından «**Işıklı Pınar**» adıyla 1989 yılında yayımlanmıştır.

Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki âşık tasnifi hikâyelerin birçoğunu bilen Hasretî, Haydar Bey adıyla bir hikâye de tasnif etmiştir. Daha önce hiç bir yerde yayımlanmayan ve derlenmeyen bu hikâyenin varlığından 1988 yılında Âşık Hasretî ile yaptığımız görüşme sırasında haberdar olduk.

Kısa görüşmemiz sırasında zaman bulunamadığı için teybimizle kaydedemediğimiz, ancak bir kısmını dinlediğimiz bu hikâyeyi, âşık kendi el yazısıyla kaleme alarak tarafımıza göndermiştir. Teksir kağıdına arkalı önlü yazılmış halde 34 sayfa tutan hikâyenin âşığın günlük Türkçesiyle kaleme alınması, metin üzerinde bazı düzenlemeler yapmamızı gerekli kılmıştır. Metnin yazı diline aktarılmasında özellikle şu noktalar üzerinde durulmuştur:

a) Cümle bozuklukları düzeltilmiştir: Musannifin üslubunun bozulmamasına azamî dikkat edilerek, yanlış kullanılan

* Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi.

kelimelerin veya eklerin yerine mümkün olduğunca doğruları yerleştirilmiştir.

b) Noktalama işaretleri konulmuştur.

c) Hikâyedeki şiirlerde görülen hece, kafiye vb. kusurları, Hasretî'nin diğer şiirleri de göz önüne alınarak düzeltilmiştir. Ancak, şairin üslubundan veya kullandığı kelimelerden kaynaklanan yanlışlıklar olduğu gibi bırakılmıştır. (sayfa 12, satır 1'deki «durum çekmek» gibi...)

İmlâ ile ilgili bu hususların yanında metinde, Türk halk hikâyeciliği geleneği bakımından yadırganan şu hususlar da bulunmaktadır:

a) Hikâye'de belirtilen zaman «Âl-i Osman» olmasına ve hadisenin Doğu Anadolu Bölgesinde geçmesine karşılık, dilimize daha sonra giren kelimeler kullanılmaktadır: Mutlu (sayfa 6); doktor (sayfa 7); balkon (sayfa 9); durum (sayfa 10, 12, 14); olumsuz (sayfa 11); topluluk (sayfa 12); görkem (sayfa 13); bunalım (sayfa 13); önemsemek (sayfa 14); karyola (sayfa 17); raslantı (sayfa 17); yerleşim (sayfa 18); piknik yemeği (sayfa 19); model (sayfa 21); konuşma yapmak (sayfa 22); modern (sayfa 21); özel (sayfa 22); önemli (sayfa 22); görev (sayfa 23); plân (sayfa 23); vb. Bu kelimelerin bazıları uydurma kelimeler olup, edebî dile girememelerine karşılık televizyon, radyo, gazete vb. vasıtalarla kısmen yaygınlaşmıştır. Bazıları da hikâyenin geçtiği zaman ve mekânda kullanılmamış olan kelimelerdir. Hikâyenin geçtiği zamanda kullanılmayan kelimelerin metinde bulunması Âşık Hasretî'nin gelenekten ve hikâye tekniğinden uzaklaşması ve halen yaşamakta olduğu şehir muhitinin tesirinde kalması ile izah edilebilir.

b) Kelimelerin kullanılmasında karşımıza çıkan gelenekten uzaklaşma hikâyenin kurgusunda da görülmektedir: Çarşıda kadınlara kahve ikram etme (sayfa 21); Kuyumcu dükkanında ayak üstü kız isteme (sayfa 21); Kimsesi olmadığını ifade eden birine «bekâr mı» diye sorulması (sayfa 21); tek kız kardeş için «küçük bacı» denilmesi (sayfa 24) bu hususu gösteren belli başlı örneklerdir.

Hasretî'nin bu hikâyesi, âşık tarzı hikâyecilik geleneğini yansıtan başarılı bir örnek sayılamaz.

Âşık Hasretî, hikâyesinde konuyu gelenekten almıştır; ancak, konunun işlenmesinde yukarıda temas ettiğimiz şekilde yer

yer gelenekten uzaklaşmıştır. Bu da onun gerek geleneği yaşatan âşıklarla olan irtibatının zayıflamış olmasına gerekse uzun yıllar ikâmet ettiği şehir muhitinin tesirinde kalmasına bağlanabilir. Bu hikâye, Âşık Hasreti'nin şahsında geleneğin bozulmasını göstermesi bakımından da dikkat çekicidir.

Metinde geçen ve yaygın olarak kullanılmayan mahallî kelimeler için hazırlanan küçük bir sözlük, hikâyenin sonuna ilâve edilmiştir.

Hikâyenin Âşık Hasretî tarafından kaleme alınan orijinal metni özel arşivimizdedir.

HAYDAR BEY HİKÂYESİ

Mülkü Âli Osman devrinde Doğu beldesinin Gökdağ eteklerinde Azat Bey isminde bir bey yaşardı. Adı, şanı, devleti ile dillerde ululuğu ve merhameti ile tanınan bu beyin sekiz yaşında Haydar Bey isminde tek bir erkek evlâdı var idi. Eee, baba bir, oğul bir, serveti dünyayı tutan Azat Bey düşündü taşındı:

«Dünya malı el kiridir, bugün var yarın yok olabilir. Ancak oğluma iyi bir tahsil, ilim, irfan vermekten başka hiç bir şeyin önemi yoktur.» deyip karara vardı ve büyük tahlukatı geniş çevresi olan Azat Bey emretti:

«Bana çok iyi, dürüst bir âlim bulun getirin; ailece bu yörede onu mesgan ettirelim.»

Ahıska taraflarından çok iyi bir hoca getirdiler. Arapcası ve ilmi güçlü bu hocanın bir karısı, Nazlı adında yedi yaşında bir tek kızı vàr idi. Azat Bey çok memnun olup hemen emretti, hocaya güzel bir ev yaptırdı. Kendi evinin yanında bir de medrese yaptırdı. Tüm o yörenin çocuklarını da Haydar Bey'le birlikte okutmaya başladı. Adı Molla Halis olan hocanın kızı Nazlı da okumaya devam ediyordu. Hocanın kızı Nazlı ile Haydar Bey ön sırada beraber oturur, hem de özel muamele görürlerdi. Gel zaman git zaman derken sekiz yıl hoca, talebelerini okuttu. Tabi ki Haydar Bey on altı yaşına, Nazlı da on beş yaşına gelmişlerdi. Bu sekiz yıl zarfında Haydar Bey Nazlı'ya çok ısınmıştı. Kalbinde hep bir duygu vardı:

«Hele bir okul bitsin o zaman söylerim.»

Nazlı da aynı duygu içindeydi:

«Allah'ım beni Haydar Bey'e, Haydar Bey'i de bana yaz. Bizi ayırma.» diye Allah'a yalvarırdı. O da «Hele bir okul bitsin» der sabrederdi ve nihayet o gün de geldi. Molla Halis, Azat Bey'e gelerek :

«Benim ulu beyim, artık ilm ü kudretim ne ise talebelerime onu verdim, sekiz yıl okuttum. Benim ilmim buraya kadar. Oğlunuz Haydar Bey benden mezun olduğu ve serbesttir.» diyerek huzurda el bağlı divan durdu. Azat Bey hocaya sordu :

«Peki Haydar Bey'i daha yüksek ilim tahsili yaptırmak istiyorum, ne yapmamı öğütlersin?» dedi. Hoca da :

«Madem öyle bir niyetin var, Haydar Bey'i Mısır'a yüksek ilim mektebine gönder. Hem de bu ay içinde Mısır'a yetişmesi lâzım.» dedi. Azat Bey, hocayı mükâfatlandırdı ve Haydar Bey'i huzuruna çağırttı. Oğlunu öptü. Tebrik ettikten sonra da dedi ki :

«Oğlum, seni Mısır'a yüksek tahsile göndereceğim. Orada dört yıl aralıksız ilim tahsili yapacaksın. Ondan sonra ben de babalık görevimi yapmış olacağım.» dedi.

«Peki baba. Ne zaman gitmem lâzım?»

«Oğlum hiç zamanımız yok. Yarın seni yolcu etmem gerek. Çünkü uzun bir yol var önümüzde. Ancak yetişirsin hocanın dediğine göre. Hiç durmadan git hazırlan yarın yolcusun.»

Haydar bey bu âni haberi duyar duymaz beyninden vurulmuşa döndü; şaşırdı. Hiç bir şey söylemeden çıktı; odasına geldi. Ağzı üstü karyolasına düştü ve ağlamaya başladı. O arada anası içeriye girdi ki ne görsün. Haydar Bey yüzüstü yatmış ve ağlıyordu. Hemen üzerine atıldı anası.

«Aman oğlum bu ne hâl? Sana ne oldu? Niye ağlıyorsun?» diyerek Haydar Bey'in boynuna sarıldı. Haydar Bey doğruldu :

«Ana, babam beni Mısır'a gönderiyor, onun için ağlıyorum.»

«İyi ya oğlum, fena mı, bunda ne var? Daha da sevinmelisin, büyük bir ilim irfan adamı olacaksın.»

«Anne, öyle de, ama benim başka bir derdim var.»

«Nedir derdin, söyle bana oğlum. Senin için servetimi ve hatta canımı da feda ederim; sen hiç korkma ve üzülme, söyle oğlum.»

O zaman Haydar Bey biraz cesaretlendi ve:

«Dinle ana.»

dedi. Aldı Haydar Bey şunları söyledi:

«Bir Dilbere âşık oldum neyleyim
Döker gözyaşımı sele dönderir
Çaresiz derdimi kimlere deyim
Yandırır bağrımı küle dönderir

Kalmadı gözümde dünyanın varı
Devleti serveti ne sim ü zarı
Kürreyi kül eder aşkımın zarı
Günden güne türlü hâle dönderir

Haydar Bey'im yâr bileydi hâlimi
Eğdi kâmetimi büktü belimi
Bir tek gün görmesem mah cemâlini
Susturur dilimi lâl'a dönderir.»

«Peki oğlum sen ki bir kıza âşık olmuşsun, bunu bana şimdiye dek hiç söylemedin.»

«Ana, mektebin bitmesini bekledim.»

«Peki oğlum kimdir bu kız? Söyle de inşallah bir hâl çaresine bakarız, hiç üzülme. Bütün servetimizi bu uğurda harcarız. Nerelidir, kimin nesidir, söyle oğlum?»

«Anne uzak değil. Yanımızdaki hocanın kızı Nazlı'ya âşık olmuşum. Eğer Nazlı'yı bana almazsanız ne ben iflâh olurum, ne siz. Git babama yalvar, rica et Nazlı'yı bana alın. Beni sevgilimden ayırmayın.» dedi, anasına yalvardı. Anası da:

«Peki oğlum ya kendimi öldürürüm, ya da Nazlı'yı sana alırım.» dedi, Azat Bey'in odasına girdi, kocasına durumu olduğu gibi anlattı. Azat Bey'in çaresi kesildi; düşündü taşındı «peki» dedi. O akşam hocaya dünür vardılar ve Nazlı ile Haydar Bey'i nişanladılar. Ertesi gün yol hazırlığı yapıldı. Haydar Bey yola çıkmak üzere iken anasına rica etti:

«Ana Nazlı ile beni görüştür. Hiç olmazsa veda edelim.» dedi. Anası da hemen işi halletti. Haydar Bey, Nazlı ile bir odada buluştular. Nazlı «Hoş geldin Haydar Bey» deyip Haydar Bey'in hatırını sordu ve hemen bir kahve pişirdi; Haydar Bey'e uzattı. Ama Haydar Bey'in sanki nutku durmuştu. Çünkü Nazlı'ya Cenab-ı Allah öyle bir güzellik vermişti ki yüzünü sey-

retmeye insanın gücü yetmezdi. Nazlı uzun boylu, elâ gözlü, hilâl kaşlı, kumral saçlı, ince belli bir cennet hurisi idi. Al yanağına sanki kırmızı gül yapıştırılmıştı. O ince dudaklar, mercan dişler, konuştukça, güldükçe insanın canını alırdı. Nazlı karşıdan gelirken sanarsın ki siyah bulutlar silindi ayın on dördü doğdu. Mah cemâli ay parçası gibi dünyaya ışık saldı. Nazlı böyle bir Nazlı idi. Bu güzellik karşısında Haydar Bey'in elindeki fincan düştü, kahve üzerine döküldü. Kız fincanı aldı. Haydar Bey'in heyecanını anlamıştı. Haydar Bey'in boynuna sarıldı:

«Sevgilim, beni ne kadar sevdiğin, bana nasıl âşık olduğun belli oldu.» deyip Haydar Bey'i öptü. Biraz konuştular. Fakat Haydar Bey'in zamanı yoktu, ayağa kalktı. Nazlı'nın elini eline aldı, elvedâ demek istedi, diyemedi. Geri oturdu. Bir türlü gözünü Nazlıdan ayıramıyordu. Bir ara benzi soldu, tüm azaları titriyordu. Allahaısmarladık diyemiyordu. Haydar Bey'in bu hâline Nazlı ağladı. Haydar Bey Nazlı'nın ağlamasına dayanamayıp şöyle söyledi:

«Ağlama nazlı sevgilim
Bülbül güle uçar bir gün
Kapıyı bağlayan Mevlâ
Rahmet gelir açar bir gün»

Nazlı da cevap verdi:

«Gonca güllerim açılır
Bülbül güle uçtuğu gün
Mevlâ'ya şükür ederim
Kapımızı açtığı gün»

Haydar Bey:

«Bir ses gelir ta derinden
Gönlümüzün fenerinden
Mecnun Leylâ pınarından
Kana kana içer bir gün»

Nazlı:

«Ayrılık nihayet bulsun
Acı günler geri kalsın
Canım yâra feda olsun
Elimden su içtiği gün»

Haydar Bey:

«Haydar Hak'tan ferman alır
Yârdan yara derman alır
Gün olur harman olur
Kara günler geçer bir gün»

Nazlı :

«Nazlı'yı bilsin didârım
Kendi kendimi güderim
Canımı kurban ederim
Yâr elime geçtiği gün»

Her iki sevgili vedalaşıp helâllaştılar .Haydar Bey geldi ki kafile hazır bekliyordu. Önce babasının sonra da anasının elini öpüp tüm konu komşu ile görüştü ve yola koyuldular. Günlerce yol aldılar. Uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra Mısır'a dahil oldular. Kafile başı Haydar Bey'i yerine yerleştirip geri döndü. Haydar Bey okumaya başladı. Okuduğu mektepte Mecit Bey isminde bir talebe ile arkadaş oldular. Mecit Bey de Türkiye'liydi. İkisinin de Türk olması, ikisinin de Doğulu olmasından dolayı birbiriyle o kadar samimi oldular ki beraber yiyip içiyorlar, beraber yatıp kalkıyorlardı. Yani birbirinden bir saat ayrı durmuyorlardı. Nihayet kankardeşi oldular. Kankardeşi demek bir mânâda öz kardeş demektir. Bu iki arkadaş dört sene beraber ilim tahsili görüp mektebi bitirdiler. Mısır'dan ayrıldılar. O zamanın kervan kafileleri ile yola çıktılar. Sevinçli, mutlu söyleye, güle yola devam ettiler. Nihayet Osmanlı topraklarına girmişlerdi. İki arkadaşın da ayrılma zamanı yaklaşıyordu. Çünkü, Mecit asıl Kafkasya'dan göçmüş Muş dolaylarında mesgun, Şaban Murat Bey isminde bir beyin oğluydu. Rivâyete göre, Murat Suyu kıyısında «mesken tutak» deyimine göre bugünkü Tutak'da yerleşmiş, çok sevilen ve sayılan Murat Bey'in de gözünün ağı karası Mecit Bey ile bir tek kızı var idi. Murat Bey ağır bir tahlukata sahip, asaleti büyük bir bey idi. Mecit Bey, Haydar Bey'e dedi ki :

«Haydar Bey, hele şükür Osmanlı topraklarına girdik. Fakat sana bir teklifim var. Kabul etsen çok sevinirim. Teklifim şu : Gel beraber bizim memlekete gidelim. Biraz bizde misafir kal, ondan sonra da ben size gideyim ben de biraz sizde misafir kalırım. Böylece birbirimizin ailesini tanır, daha güzel bir tatil geçiririz.»

dedi. Haydar Bey :

«Çok münasip»

diyerek hemen kabul etti :

«Ama önce bize gidelim»

dedi Mecit Bey de :

«Peki, olur önce size gidelim»

deyip yollarına devam ettiler. Günlerden bir gün Haydar Bey'in evine geldiler. Tabii Haydar Bey'in ana babası bunları büyük bir sevinç ile karşıladı. Kurbanlar kestiler, dört yılın hasretleri birbirine kavuştu, yiyip içip gecenin geç saatine kadar konuştular. Haydar Bey ile Mecit Bey'in yatakları hazırlandı. Yol yorgunu bu iki arkadaş bir odada yattılar. Mecit Bey uyandı ki gün kuşluk vaktine gelmiş, ama Haydar Bey daha uyuyor. Mecit Bey sukutçe elbisesini giyindi. Haydar Bey'i uyandırmadan yandaki balkona çıktı. Bir sandalyeye oturdu, etrafı seyretmeye başladı. O sırada hemen yanı taraftaki evin penceresinde bir kız dirseğini pencereye, elini yüzüne koymuş, dalgın bir halde Haydar Bey'in penceresine bakıyordu. Kız o kadar dalmıştı ki başka hiç bir tarafa bakmıyordu. Mecit Bey kıza bakakaldı. Ömründe böyle dünya güzeli görmemişti. Kendi kendine :

«Ey Allahım bu ne biçim güzellik?»

diyerek hayret etti ve hayran oldu. Ama kız, Mecit Bey'i hiç görmüyordu, farkında değildi. Biraz sonra kız pencereden çekildi. Mecit Bey bekledi, ama kız bir daha görünmedi. Mecit Bey kıza vurulmuştu :

«Neye mâl olursa olsun ben bu kızı alırım»

diye kafasına koydu. Çünkü kız öyle bir güzeldi ki görenin tahammül etmesi mümkün değildi. Mecit Bey'i o beyaz bilekleri, ak gerdanı, al yanağı, elâ gözleri büyülemişti. Mecit Bey yerinden kalktı. Ama sanki aklı başından gitmiş, sanki bir anda felç olmuştu. Zor-hal odasına geldi ve yüzü üstü yatağına düştü. Aradan az çok bir zaman geçti, Haydar Bey de uyandı. Baktı ki Mecit Bey yatağına elbisesi ile uzanmış sessiz, baygın bir halde düşünüyor ve ofulluyordu. Haydar Bey kolundan tuttu, biraz kaldırdı :

«Yahu Mecit Bey bu ne hal, geçmiş olsun, rahatsız mısın?»

Mecit Bey cevap veremedi. Tekrar tuttu salladı :

«Mecit Bey, sana ne oldu? Niye böyle yapıyorsun? Doktor çağırtayım, bir rahatsızlığın mı var? Lütfen söyle, Allah aşkına sana ne oldu?»

deyip boynuna sarıldı. Cidden Mecit Bey kendinde değildi, viran olmuştu. Kızın aşkı sevdası aniden Mecit Bey'i tahrip etmişti Mecit Bey, Haydar Bey'in gözüne baktı ve ağladı :

«Dinle Haydar Bey» deyip Mecit Bey şu deyişlerle halini söyledi :

«Al yanağı elvan güllü nakışlı
Ruhumu bedenden çaldı neyleyim
Bir hilâl ebrulu şahin bakışlı
Beni bu ateşe saldı neyleyim

Bir peri göründü girdi düşüme
Zehir kattı ekmeğime aşıma
Ferhat külüngüyle vurdu başıma
Yüreğim ikiye böldü neyleyim

Daha sana ermez feryadım zarım
Gizli düğüm oldu sırr u esrarım
Ya ölmektir ya kavuşmaktır kararım
Mecit Bey'im olan oldu neyleyim

Haydar Bey, Mecit Bey'in bu aşk dolu, anlamlı deyişini dinledi; hem sevindi, hem de üzüldü:

«Evet Mecit, benim iki gözüm, can ve kan kardeşim, sevdaya düşmenin ne demek olduğunu pekâlâ bilirim. Çünkü ben de sevda çekmişim. Yalnız şuna hayret ettim; sen şimdiye kadar bana niye âşık olduğunu hiç söylemedin? Biz dört yıl beraber okuduk. Hiç böyle bir şeyden bahsetmedin. Buna şaştım. Neyse, şimdi söyle bana bu sevdiğin kız nerelidir, kimin nesidir? Bana bu sevdiğin, seni deli divane eden bu güzeli çekinmeden söyle; ben de elimden ne gelirse senden esirgemem. Sen hiç merak etme, söyle bana»

dedi Haydar Bey. Mecit Bey, yarı aygın yarı baygın bir halde:

«Dinle Haydar Bey»

deyip şöyle söyledi:

«Âniden karşıma çıktı
Başında vala bir güzel
Sandım ki bütün âzâma
Saldı velvele bir güzel

Gözleri kaynar bulaktı
Kirpikleri müjgân oktu
Bakışı bağrımı yaktı
Dönderdi küle bir güzel

Ahım oldu arşa direk
Beni kınamaman gerek
Bundan böyle ölene dek
Çektirir çile bir güzel

Mecit Bey'em kaldım darda
Derdimin dermanı burda
Sevdiceğim bu diyarda
Gözleri elâ bir güzel»

Haydar Bey, Mecit Bey'i dikkatle dinledi ve hayretle başını kaldırıp :

«Mecit Bey, bu diyarda mı yani? Benim memleketimde mi senin bu sevdiğin güzel?»

Mecit Bey de :

«Evet burda hem de senin çok yakınında. Beni deli divane eden sevdiğim kız şu yanımızdaki evde. Onu, bu sabah balkonda otururken gördüm ve âşık oldum. Elimde değil ki Haydar Bey beni ayıplama, kınama. Kalbimi parçaladı, dünya başıma ters döndü sanki. Ya ölürüm, ya da bu kızı alırım. Artık tahammülüm kalmadı. Bu sevdiğim kızı alamazsam dünya bana haram olur. Onsuz ne sağlık ne de yaşamak isterim»
Haydar Bey, Mecit Bey'in bu ateşli acı sözlerini dinledi. Bunun üzerine söylenecek bir şey kalmadığını düşündü. Bir müddet sustu. Ne diyeceğini ne yapacağını şaşıran Haydar Bey, bir türlü:

«Yahu o benim nişanlımdır. Sen benim nişanlıma âşık olmuşsun»

diyemedi. Bu kötü ve aksi tesadüfe çok üzüldü, şaşırdı kaldı. Ancak Mecit Bey'e dönerek hiç birşey bildirmemeye çalıştı ve dedi ki : «Bak kardeşim, hele dur bakalım bu kadar aceleci olma. Belki o güzel kız evlidir veya nişanlıdır. Yani belki de alınması imkânsız biridir. İnsan aramadan sormadan ne olduğunu bilmeden böyle ânî ve acele karar verir mi?»

Mecit Bey hemen :

«Aman Haydar Bey beni öldür böyle şeyler söyleme. Sen aşkı bilmez misin?» deyince Haydar Bey :

«Peki, ben bu akşam gider, ne olduğunu öğrenir, sana bir haber getiririm» deyip lafı bağladı bağlamasına ama Haydar Bey neye uğradığını, niye böyle olduğunu kafasında düşüne düşüne aklı fikri harap olmuştu :

«Ey Allahım bu ne kötü bir iş oldu, bu nasıl talih, nasıl kader ki, benim başıma geldi.»

diye çok üzülüyordu. Çünkü Mecit Bey ile kan kardeşi olmuştu. Kan kardeşliği çok kolay iş değildi. Çok önemli bir hadiseydi. Nasıl ki sağ iki kardeşe birbirinin nişanlısı haramsa kankardeşin nişanlısı da bu derece haramdı. Türk ve müslüman geleneği böyle, ama gelgelelim ki iş âniden, bilmeden olmuştu. Haydar Bey akşam Nazlı'ya haber saldı görüşmek için. Nazlı da peki deyip hazırlandı, bezendi, donandı. Sevinçle Haydar Bey'i bekliyordu. Akşam oldu Haydar Bey, Nazlı'nın görüşüne geldi. Nazlı, yolunu beklediği nişanlısını karşıladı, içeri aldı. Haydar Bey'in hatırını sordu, Hoş geldin dedi; hemen bir kahve pişirip getirdi. Ama Nazlı baktı ki Haydar Bey'in yüzü hiç gülmüyordu. Konuşmuyordu. Durumu çok değişikti. Ama Nazlı hiç değişmeden aynı eski sevgi ile hareket etti. Bir ara Nazlı Haydar Bey'in yanına oturup Mısır yolculuğunu sordu. Haydar Bey'se çok perişan ve kederli idi. Bu durumu Nazlı da farketmişti. Bir ara dayanamayan Nazlı, Haydar Bey'e sordu.

«Haydar Bey, seni biraz dalgın ve düşünceli görüyorum, acaba herhangi bir kötü durum mu var?»

Haydar Bey de:

«Evet Nazlı var. Hem de çok kötü bir haberim var sana. Haberim şu: Biliyorsun usulümüzce, dinimizce almak da hak boşamak da. Ben de bunu söylemeye geldim. Ben seni Allah'ın emri üzerine almıştım, hellâllim idin. Ama şimdi de seni boşamaya geldim. Artık benden hiç ümit bekleme. Bundan sonra canın nasıl isterse öyle yap. Kiminle istersen evlen, ya da evlenme; yani benden sana bir fayda yoktur.»
deyip ayağa kalktı ama Nazlı önüne geçti:

«Dur hele. Sen neler söylüyorsun? Niçin beni boşuyorsun suçum ne, ne yaptım? Yoksa benim için bir kötü haber mi verdiler? Dört yıldır sen gideli yeni elbise giyip düğünlere bile gitmedim; benim nişanlım gurbettedir diye. Sensiz dışarı dahi çıkmadım; dört yılımı içeride hapis geçirdim. Beni niye boşuyorsun, günahım nedir, söyle ben de suçumu bileyim?»
deyip ağladı Nazlı. Haydar Bey:

«Hayır Nazlı, senin ne suçun, ne de günahın vardır. Ben kendi kendime küstüm. Olan bana oldu. Sadece talihim yıktı beni. Bu evlilik bize haram oldu. Oysa sen cennet hurisi bir kızsın. Ama bana nasip değilmişsin. Artık bundan sonra bu iş olmaz. Kati kararımı verdim, çekil önümden, bana yol ver.» dedi Haydar Bey. Fakat Nazlı hıçkırıklar içerisinde ağladı:

«Buna ne oldu, beni niye boşuyor?»

Nazlı meraktan ölüyordu. Haydar Bey'se sadece «kaderimin aksiliklerine küstüm, ölene kadar da bir başkası ile evlenmek, murat almak haram olsun bana» diyordu. O zaman Nazlı:

«Dur Haydar Bey, aklıma bir kaç söz geldi; onu söyleyim, ondan sonra git bari.»

deyip aldı Nazlı şöyle söyledi:

«Gel sevgilim bana boyun büktürme
Pişman olur âh u zâra düşersin.
Günahsızam gözyaşımı döktürme
Bir gün olur sen de dara düşersin

Yemin eylemiştik ulu didâra
Ayrılığı reva görmez yâr yâra
Fırsat elden gider bulunmaz çare
Kerem'i yandıran nâra düşersin

Seni çağırıram ya şahlar şahım
Bir garip zenneyim yoktur günahım
Seni Mecnun eder feryadım âhım
Eyvah eder çok efkâra düşersin

Bundan böyle âlem güler başıma
İnsaf eyle gözlerimin yaşına
Gün ola ki sakın gelme peşime
Viran olur târumâra düşersin

Biçare Nazlı'yam kim etti hiyle
Yıkma yuvamızı sen bile bile
Gel gark etme beni beyhude sele
Kendin eder kendin tara düşersin»

Haydar Bey, Nazlı'nın gözyaşlı bu acı deyişlerini dinledi, ama bir kere gönlü kapılmıştı, bu aksi tesadüf onu yaralamış ve ezmişti: «Bundar sonra Nazlı'yı alsam her gün, her an bu, acı bir hatıra olarak kafamda beni rahatsız edecek. Bu sevginin artık hiç lezzeti kalmadı, en iyisi budur» deyip Nazlı'yı eliyle iterek:

«Git artık başının çaresine bak. Benden sana yar olmaz.» deyip çıktı, eve geldi. Mecit Bey de bir haber bekliyordu, ama haber kötü olacaktı. Haydar Bey katiyen bozuntuya vermeden anlatmaya başladı. Dedi ki:

«Benim aziz kardeşim Mecit Bey, iş olmuyor. Çünkü o kız evliymiş, yani nişanlıymış, hem de çok iyi bir yere nişanlamışlar ki bu işin olması mümkün değil. Boşu boşuna ne üzül, ne de hayal et. Bu işten vazgeç. Ama başka birisini dersen seni hemen evlendirir ve bütün servetimi de uğrunda harcarım.» dedi. Mecit Bey'se bir kere gönül vermiş, kızı sevmişti. Aklı fikri tarumar olmuştu. «İlla bu kızı alırım, ya da ölürüm. Artık yaşamam» diye karar vermişti. Aklı başından uçmuştu. İradesine hakim değildi. Haydar Bey'den bu olumsuz haberi alan Mecit Bey, Haydar Bey'e yalvarmaya başladı ve şöyle söylemeyi düşündü. Aldı Mecit Bey:

«Bir kuş bir çalıya sığınır derler
Sen de imdat eyle bana Haydar Bey
Darda belli olur er oğlu erler
Koyma beni yana yana Haydar Bey

Bizim ilde sen çeksen bu durumu
Seferber ederdim iktidarımı
Uğrunda harcardım küllü varımı
Canımı verirdim sana Haydar Bey

Mecit Bey'em âşık oldum sunama
Sevda çeken gönülleri kınama
Aşkın hançeriyle vurdu sineme
Koydu beni ağlar güne Haydar Bey

Haydar Bey, Mecit Bey'i yine de dinledi. Ne demek istediğini çok iyi anlıyordu, ama ne yazık ki iş Mecit Bey'in bildiği gibi değildi. Zaten Haydar Bey çok perişandı. Mecit Bey, Haydar Bey'den ümidini keserek kalktı, camiye doğru insan topluluğu bulunan kesime doğru yürüdü, biraz dolaştı, gezindi. Zaten kimseyi tanımıyordu. Kenarda bir ağaç gölgesine oturdu. O sırada orta yaşlı bir dilenci kadın yanına geldi ve sadaka istedi. Mecit Bey derin bir düşünce içindeydi. Kadın bir derdinin olduğunu anladı:

«Oğlum sen garip misin?»

O da:

«Evet garibim»

«Senin bir derdin mi var?»

«Evet var ya, çok büyük bir derdim var.»

dedi. Elini cebine atıp kadına bir altın verdi. Kadın altını aldı. Hayatında kimseden bu miktarda bir sadaka almamıştı. Kadın:

«Evladım sana yardım edebilir miyim? Nedir derdin bana söyle? Hiç korkma, belki faydalı olabilirim.»

Mecit Bey'in zaten çaresi kalmamıştı:

«Peki söyleyim. Ben burada bir kıza âşık oldum ama hiç kimsem yok burada, çaresiz kaldım.»

«Seni evi biliyor musun?»

«Evet biliyorum»

«Gel o evi bana göster Allah kerim» diyerek önde Mecit Bey arkada kadın yürüdüler. Mecit Bey evi gösterdi. Kadın:

«Sen git aynı ağacın altında otur beni bekle»

dedi. Kadın gelip kapıyı çaldı. Allah'tan evde yalnız Nazlı var idi. Kapıyı açtı:

«Buyur içeri gel»

dedi. Ama ne kadın ne de Nazlı birbirini tanıyordu.

«Kızım evli misin, bekâr mısın?»

Nazlı da:

«Bekârım»

dedi.

«Ya ne güzel bir tesadüf»

dedi kadın. Nazlı:

«Nasıl tesadüfmüş teyze?»

dedi. Kadın:

«Evladım ben dilenci falan değilim. Benim uzakta bir bacım oğlu var. Çok zengin çok güzel ve de çok görkemlidir, henüz bekârdır. Ona kız arıyorum. Çok kız var da beğenmiyor. Tesadüfen bu kapıyı çaldım, sen çıktın karşıma. Ben de sana vuruldum. Seni Allah'ın emri üzere yeğenime almak isterim. Acaba bana ne cevap verirsin?» dedi. Nazlı çok derin düşündü:

«Olmaz»

dedi. Kadın:

«Niçin olmaz, niye olmasın? Sen bir oğlanı gör. Bir daha böyle bir yiğit bulamazsın kızım, gel bu kısmeti kaçırma.»

Nazlı:

«Onu demek istemedim. Beğenmemezlik değil, ben edülü düdülü düğün yapılamaz da onu demek istedim.»

«Ee, yapmayalım. Sen söz ver hemen kaçırsın. Düğün orada yapılır. Etme kızım, gel kabul et.»

dedi. Nazlı bunalım içindeydi. Ne yapacağını şaşırmış, çok perişan bir haldeydi. Nerdeyse kendini öldürmeyi, intihar etmeyi düşünüyordu. Bu vaziyet karşısında bu teklifi kabul etmek iyi bir yoldu ve hemen:

«Peki teyze. Bu gece gelsin kaçalım.»

dedi. Kadın hemen geri döndü, Mecit Bey'e yetişti:

«Hiç durma, hemen gel; burda at pazarı var. İki at alalım.»

Hiç durmadan pazara gelip iki at aldılar ve bol yol ihtiyacı, yemek ekmek tedarik ettiler. Zaten akşam da olmuştu, karanlık basmıştı. Mecit Bey'le kadın Nazlı'nın evinin arkasına geldiler. Kadın hemen Nazlı'ya işaretini verdi. Nazlı da hazırlanmış bekliyordu. Hazırladığı bohçasını alarak çıktı. Karanlık basmıştı. Hiç kimseye bildirmeden arkada bekleyen atlara doğru yürüdü. Kadın karşıladı Nazlıyı, alıp Mecit Bey'e teslim etti. Bir avuç altını alan kadın Nazlı'yı öptü ata bindirdi.

«Haydi sessizce buradan uzaklaşın.»

deyip uğurladı. Nazlı ile Mecit Bey, gece sabaha kadar yol aldılar ve epey uzun bir yolculuktan sonra Mecit Bey'in memleketine geldiler. Hemen etrafa haber yayıldı ki:

«Mecit Bey, Mısır'dan döndü, bir de kız getirdi ki kız insan değil bir melek, bir cennet hurisi, bir dünya güzeli, dille tarif edilemez.» diye millet birbirine haber verdi. Nazlı'yı kadınların tarafına indirdiler. Mecit Bey de gençler tarafına alındı. Hemen düğün dernek kuruldu. Yedi gün yedi gece yemek kazanları kuruldu; davul zurna vuruldu. Öyle bir düğün yapıldı ki olsa da o kadar olur. Düğün sona erdi, gelin al duvaklar içinde gelin odasına getirildi. Mecit Bey'i de sağdıçlar getirip gelin odasına koydular. Mecit Bey içeri girer girmez Nazlı ayağa kalktı töre icâbı. Mecit Bey ilerledi. Nazlı'nın yüzünden al duvağı açtı ve iki elini tuttu:

«Evine hoş geldin sevgilim» dedi ve

«Otur, ayakta durma» dedi.

Nazlı, melül melül Mecit Bey'in yüzüne bakıyordu. Sanki bir imdat, bir yardım bekliyordu. Boynunu bükmüş, bir şey söylemek ister gibi bir vaziyeti vardı; fakat söyleyemiyordu. Mecit Bey de bunu fark etmişti, ama çok da önemsemedi.

«Mutlaka yorgundur, eynikdir, biraz da gurbetlik gariplik var herhalde. Ondan böyle mahzun duruyor.»
diye düşündü. Nazlı'ya yaklaştı. Elini tuttu ve kolunu Nazlı'nın boynuna atarak öpmek istedi; ama Nazlı buna mani oldu, yüzünü çevirdi ve ağladı. Nazlı'nın bu durumuna Mecit Bey hem kızdı, hem de üzüldü.

«Nazlı, sende bir gariplik var, bu mutlu günümüzde hayatımızın en önemli başlangıcında sevinmek yerine ağlıyorsun. Bu hâl sana yakışır mı, niye böyle yapıp beni üzüyorsun?»
Nazlı, iki gözü iki çeşme yaş döküyor ve ağlıyordu.

«Evet Mecit Bey, haklısın ama ben burada bir garip kuşum. Benim yüreğimde bir yara var. Yara dediğim, bir acı dert var. Diler misin söyleyeyim, ondan sonra ne dilersen onu yap, emir senindir?»

«Tabii Nazlı, herhangi bir derdin var ise bana söylemeyip de kime söyleyeceksin; söyle Nazlı.»
Nazlı iki gözü yaş içinde şunları söyledi. Aldı Nazlı:

«Dünyam viran oldu yuvam yıkıldı
Perişanım hoş zamanım yok benim
Tatlı şerbetime zehir katıldı
Bir ümidim el-amanım yok benim

Kem talihim zincir vurdu koluma
Sen merhamet eyle müşgül halime
Zihnim zay olmakta el at elime
Çaresizem bir cenanım yok benim

Bilemedim elden uçtu bülbülüm
Kavuşmaya hasret kaldı helâlım
Nazlı'yam kırıldı kanadım kolum
Âdil ferman Süleyman'ım yok benim»

Nazlı'nın gözyaşıyla söylediği bu acı deyişi dinleyen Mecit Bey hayret içinde kaldı ve kendi kendine tecüp etti:

«Allah Allah bu ne olay. Bu kızın derdi ne imiş? Ben bunu kandırmadım; yalan dolan veya oyun etmedim. Zorla da kaçırmadım. Kendi gönlü ile geldi; bu ne iş Yarabbim.»
diyerek kendi kendine düşündü ve Nazlı'ya seslendi:

«Nazlı ağlama. Ben sağ iken hiç korkma seni ezmem, ezdirmem başımın üstünde yerin var. Sen sanma ki sana kötülük edilir. Ölene dek seni gözüme kıymam sen ne dersen o olur, üzülme. Yani benim burda kimsem yok demek istiyorsun ama ben varım ya. Sana kimse kemlik edemez. Dünyayı başlarına yıkarım.»
dedi. Nazlı'ya öğüt verdi gönlünü almaya çalıştı ama Nazlı'nın derdini bilmiyordu. Evet Nazlı, Haydar Bey'in ilk gün seni boşuyorum demesi üzerine aynı gün olan aksi tesadüf sonunda Mecit Bey'in gönderdiği kadına peki demişti. Fakat yaptığına yola çıktıktan bir müddet sonra pişman olmuştu.

«Keşke yapmasaydım gelmeseydim. Belki Haydar Bey'e kötü bir haber vermişlerdi. Haydar Bey de gençlik yaptı; ama iş düzelirdi. Haydar Bey de pişman olurdu yaptığına.»
diye Nazlı çok üzüldü; çok pişman olmuştu. İki genç ani kararla yuvalarını yıkmıştı. Gençlik bu ya düşünmeden sabırsız âni karar, işte böyle yuvalarını yıkmıştı. Mecit Bey cebinden mendilini çıkardı; Nazlı'nın gözyaşını sildi ve:

«Sen müsterih ol Nazlı. İkimiz çok mesut mutlu günler yaşayacağız. Gel sevgilim otur yanıma. Bu günümüz hayatta bir gün olur, her gün olmaz. Bu gece zifaf gecesidir, çok önemlidir.
dedi. Nazlı geldi Mecit Bey'in yanına oturdu. Kız kendi kendine düşündü:

«Mecit Bey beni anlayamadı, garip düştüğümü tahmin etti, işin aslı anlaşılmadı.»

Nazlı:

«Mecit Bey, bende bir dert var dedim. Sen bunu ya anlamadın ya da anlamak istemedin, ama benim sana bu sırrımı işin başında yani bu ilk ânımızda söylemem gerekir. Çünkü önümüzde uzun bir ömür var. Vakti iken söylemem lazım ki sonra beni ilerde suçlama. Çünkü ileride bir gün bu sır meydana çıkacak mutlaka. O zaman bana niye söylemedin dersin. Onun için ilk başta iken söylemem gerek. Dinle Mecit Bey. İster al beni kabul et, ister azât et. O senin bileceğin iş.»
deyip aldı Nazlı:

«İki gözüm kör olaydı
Devletten vardan ayrıldım
Sanma ayrılık kolaydı
Bülbülü zardan ayrıldım

Erler meydanında duran
Hakk'ı Hak gözüyle gören
Dostuna canını veren
Bir hüsnü nurdan ayrıldım

Nazlı'yam sırrımı yaydım
Kaderime boyun eydim
Haydar Bey'e nişanlıydım
O sadık yardan ayrıldım»

Mecit Bey hayretle kıza döndü:

«Sen kiminle nişanlıydın? Madem sen nişanlıydın orda bana niye açıklamadınız?»

dedi. Nazlı:

«Evet Mecit Bey, nişanlıydım. Aramızda aynı gün bir kasırga, bir tufan oldu, nişanlım neye canı sıkılmışsa, kafası bozulmuş, aniden geldi, ben seni boşuyorum, hayata küstüm deyip beni azat eyledi. O kızgınlık üzerine senin gönderdiğin kadın geldi. Ben de peki dedim. Aynı gece de yola çıktık, ama ben yolda çok pişman oldum bu yaptığıma. O zaman da iş işten geçmişti. Gökdağ'dan çok uzaklaşmıştık.»

deyince Mecit Bey:

«Nişanlın kimdi, adı neydi?»

«Nişanlım Azat Bey'in oğlu Haydar Bey idi. Mısır tahsilini bitirip yeni gelmişti. Dört yıl nişanlı kaldık. Sonu da aniden böyle zulüm ve ayrılık.» deyince Mecit Bey:

«Hayvah»

diyerek iki eli ile kafasını yumrukladı. Saçını yolarak hıçkıra hıçkıra ağlayıp döğünmeye başladı ve kendini yerden yere vuruyordu, kendini parçalıyordu:

«Vay bana yazıklar olsun, Bacağım kırılsaydı, gözüm kör olaydı; hiç Haydar Bey'in memleketine gitmez olaydım.»

deyip kendini öldürüyordu. Bu duruma Nazlı da hayret etti. Koştu Mecit Bey'in kollarını tuttu. Bir bardak su getirdi verdi.

«Aman Mecit Bey bu ne hal? Ne var ki işin içinde? Beni nişanlım boşadı. O kızgınlıkla ben de sana peki dedim ve geldik. Bunda ne var ki sen kendini böyle helâk ediyorsun?»
Mecit Bey:

«Dinle Nazlı. Bak ne oldu?»

deyip şunları söyledi:

«Devrildi yelkenim sele gark oldu
Nuh'un tufanına aktım ağlarım
Kendi elim ile oydum gözümü
Kaderin oynuna baktım ağlarım

Bu ne ferman idi bize verildi
Yiğit şahin evgâhında vuruldu
Dünyam zindan oldu belim kırıldı
Ölkeyi ateşe yaktım ağlarım

Mecit Bey'em kaderimi kınarım
Bitti zevk u safam söndü fenerim
Ölene dek bu dert ile yanarım
Kâbe'nin burcunu yıktım ağlarım»

deyip yatağına düşüp bir müddet ağladı. Nazlı yanına oturup her ne kadar teselli etmeye çalıştıysa da fayda etmedi. Nazlı çok yalvardı, neredeyse sabah oldu. Mecit Bey daha perişan halde döğünüp, ağladı.

«Ben ne ettim, bu iş nasıl oldu, niye oldu?»
deyip ağlayan Mecit Bey, Nazlı'nın henüz işi bilmediğini biliyordu. Durumu olduğu kibi Nazlı'ya anlattı ve dedi ki:

«Nazlı yapılacak başka hiç bir şey yokdur; iş işten geçti. Haydar Bey ile ben kan kardeşiyiz. Sen benim yengemsin ben de senin kayınbiraderinim. İnsan yengesi ile evlenemez. Çünkü bu dinimizde haramdır. Ancak bundan sonra ölene kadar sen benim bacım, ben de senin kardeşinim. Sırrımızı hiç kimse bilmesin. Sen yan odada ben de burda yatarız bacı kardeş olarak. Eller bizi evli görür hepsi o kadar. Haydar Bey murat almadı; bize de murat almak haram olsun. Ne yapalım bu da ilâhi takdir; bize böyle yazmış.»
deyip aralarında bu kavli karar üzere yaşamaya devam ettiler.

Biz gelelim Haydar Bey'e... Tabiî ertesi gün kara haber her tarafa yayıldı. Haydar Bey'in Mısır'dan beraber getirdiği arka-

daşı nişanlısını alıp kaçmış diye. Bu acı haber Haydar Bey'i öldürüyordu. Haydar Bey bu acı karşısında artık bu memleket bana haram olsun deyip sılayı terk etti. Ama nereye gideceğini ve ne yapacağını bilemiyordu. Zaten hayatı zehir olmuştu. Fikri perperişan günlerce, hatta aylarca hanlarda, köylerde gâh aç, gâh uykusuz altı ay gezdi bir gün bir şehire geldi, bir hana konuk oldu.
Hancıya sordu:

«Burası neresidir?»

Hancı da:

«Burası Van şehridir.»

dedi. Haydar Bey'in ne parası ne de üstü başı kalmıştı. Hancı dedi ki:

«Oğlum fakir ve garip birine benziyorsun; istersen bu handa çalış. Bana da bir adam lazım.»

Haydar Bey'in zaten çaresi kesilmişti. İster istemez kabul etti. Haydar Bey Van'da iki buçuk yıl kaldı. Bir gün handa birinin parası kayıp oldu; «bu parayı sen çaldın» dediler, ama Haydar Bey yapmamıştı. Fakat anlatamadı. Haydar'ı handan kovdular. Burayı da terk etmek mecburiyetinde kalan Haydar Bey yola çıktı. Köy köy aç sefil dilene dolana dört ay gezdi ve bir şehire geldi. Burası da Muş şehri idi. Yine bir hana geldi, o gece yattı. Ertesi gün hancıya sordu:

«Hancı Baba ölkede Mesgen Tutak adında bir yer var mı?
o da:

«Var ama buraya uzak on günlük yol.»

dedi. Hancı sordu:

«Orada bir tanıdığın mı var?»

Haydar Bey:

«Evet var idi ama hiç gitmedim.»

«Orada kimi tanırsın?»

dedi Hancı. Haydar Bey de:

«Murat Suyu kıyısında Murat Bey isminde bir çiftlik sahibi. Oğlunun adı da Mecit Bey idi.»
dedi. Hancı:

«Oo onları tanımayan mı var oğlum? Onlar çok büyük ve soylu soplu tanınan ulu bir bey, ama Murat Bey öldü. Mecit Bey de Mısır'da yüksek tahsilini yapıp buraya geldi. Burda mülkü Âli Osman emri üzere hazinedârlığa tayin edildi. Mecit Bey çok büyük bir makama getirilmiş ki elinde çok imkânlar var. Hatta çiftliklerinde de yüzlerce insan barınıyor. Sen de git iş iste. Sana yardım eder. Mecit Bey çok merhametli biridir.» dedi. Haydar Bey bu haberi öğrendi ama öyle perişan durumdaydı ki, saç sakal birbirine karışmış, ayak yalın, başı açık, elbise ise parça parça vücudunun çok yeri görünüyordu. Günlerce aç susuz yorgun uykusuz aklı fikri dağınık, ne yapacağını bilemez haldeydi, bitmiş tükenmişti, çaresizdi. Kendi kendine dedi ki:

«Zaten ben ölmüşüm. Gideyim son olarak Mecit Bey'i bir göreyim bakalım beni nasıl karşılayacak?»
deyip Mecit Bey'in bulunduğu semte gelip buldu ve kapıcıya seslendi:

«— Kardeşim, Mecit Bey içerde mi?»

O da:

«Evet»

dedi.

«Mecit Bey'i görmek istiyorum, işim var.»

deyince, kapıcı Haydar Bey'e şöyle bir baktı:

«Sen kimsin? Bu hâl ile Mecit Bey'in huzuruna çıkılır mı? Bekle burda, sana bir sadaka alıp geleyim.»

dedi. Haydar Bey:

«Yok, sadaka istemiyorum. Mecit Bey'e de ki: «Senin bir kan kardeşin varmış Haydar Bey isminde. Gelmiş seni görmek istiyor» de.»

dedi. Adam şaşırdı. Çünkü Haydar Bey çok perişan bir haldeydi. Adam:

«Peki.»

dedi.

«Sen bekle.»

Adam içeri girdi. Mecit Bey'e aynen söyledi. Mecit Bey pencereden baktı:

«Hayır hayır benim böyle bir tanıdığım yoktur, sadaka verin gitsin.»

dedi. Adam dışarı çıktı:

«Hadi be serseri. Mecit Bey seni ne bilsin. Öyle bir tanıdığım yok dedi. Defol burdan.»

deyip Haydar Bey'i azarladı, kovdu. Haydar Bey bu haberi duyunca:

«Eyvah, bana, yazıklar olsun. Demek ki ömrümü boşa çürütmüşüm, bundan sonra yaşamak bana haram oldu.»

deyip şehrin kenarında bir ırmak kıyısına geldi. Maksadı kendini suya atıp intihar etmekti. O anda bir adam peyda oldu ve Haydar Bey'e doğru gelerek selâm verdi. Elinde bir bohça vardı:

«Gel arkadaş, biraz otur; konuşalım. Nerelisin, necisin? Gel otur.» dedi. Haydar Bey'se ölüm arıyordu, ama zaman bulamadı; yoksa kendini çoktan suya atmıştı. Şimdi Haydar Bey oturdu bir ah çekti ve ağladı. Şunları söyledi:

«Eyvah desem geri gelmez o günler
Ömrüm heder oldu bir itibara
Bundan böyle viran olsun dünyalar
Çeşmi giryan oldum ben bahtı kara

Bir sam yeli esti sefam silindi
Yer yarıldı dünyam iki bölündü
Şan şan oldu ciğerlerim delindi
Âkıbet öldürür beni bu yara

Bu muydu iyliğin sonu be zalim
Çarkı ters çevirdi hüsnü kâmilem
Biçare Haydar'am perişan halim
Kesildi ümidim kalmadı çare»

«Evet, anladım kardeş senin iyiliğine karşı bir dostun vefasızlık etmiş. Boşver, aldırma sen; Allah'ın dediği olur. Benim piknik yemeğim var beraberce yiyelim.»

dedi. Haydar Bey'i yanına oturttu, açtı bohçayı. Bohçada. Çok güzel börek, çörek, yemek vardı. Haydar Bey üç gündür ekmek yemek yememişti. Nefesi dönmez, gözü görmez olmuştu. Girişti Haydar Bey, bir güzel karnı doyurdu. Adam bunu gelmişten geçmişten konuşturdu.»

«Eh hadi kalk gidelim şehre.»

dedi. Haydar Bey ister istemez kalktı. Adam buna çok yakınlık gösteriyordu. Çok iyi davranıyordu. Haydar Bey'in parmağında bir yüzük vardı. Adama dedi ki:

«Bu yüzüğü satıp harçlık yapacağım. Alıp bir kaç kuruş harçlık verir misin?

Adam,:

«Ben istemem ama ilerde bir kuyumcu var. Gel seni götüreyim, ona satarsın.» dedi.

Yürüdüler. Biraz ilerde bir kuyumcu gördü.

«İşte burası, gir içeri»

dedi. Adam geçti gitti. Haydar Bey yüzüğü verdi. Kuyumcu yüzüğü aldı; baktı:

«Ben bu yüzüğü alamam»

dedi.

«Çünkü bu yüzüğün değerini verecek kadar bende para yok.»

deyince Haydar Bey üzüldü. Alçak sesle:

«Kuyumcu, ben bir garip ve biçareyim. Üstüme gülmen sana yakışmaz. Bir kaç kuruş ekmek parası ver yeter.»

Kuyumcu:

«Yok arkadaş, seninle alay etmiş değilim. Bu yüzük çok kıymetli bir antikadır. Bunu almaya benim gücüm yetmez. Eğer kabul edersen sana birşey söyleyeyim. Yüzük bana, bu dükkân altını, mücevheri ile sana anahtar teslimi. Değişelim. Al anahtarı bütün altın, gümüş, kasadaki para da senin; ver yüzüğü» deyince Haydar Bey şaşırdı:

«Acaba adam doğru mu söylüyor? Doğru söylüyorsa bu yüzükte benim bilemediğim bir hikmet, ya da bir mücize mi var?»

Haydar Bey yüzüğün içine dışına baktı hiç bir şey anlayamadı.

«Aman ne olursa olsun al.»

dedi; yüzüğü verdi. Kuyumcu da anahtarı verdi.

«Hadi Allahaısmarladık.»

deyip kuyumcu gitti. Haydar Bey'se hayretler içerisinde kalmıştı.

«Yahu, yoksa ben rüya mı görüyorum?»

deyip kelime-i şahadet getirdi; kendini toparladı. Hemen yanında berber vardı. Hemen girdi tıraş oldu: Bir kat elbise aldı. Giyindi donandı. Geçti tezgâhın arkasına oturdu. Kasayı açtı ki para dolu.

Eh, alan da Allah, veren de Allah. Ağlatır da, güldürür de.» deyip yiyip içip yaşamaya başladı. Artık yavaş yavaş çevresi tarafından sevilmeye başlayan Haydar Bey, tanınır oldu. Aradan aylar geçti. Bir gün üstü başı eski ak sakallı bir adam içeri girdi. Dedi ki:

«Oğlum ben garibim, yarım saat bu heybem burada dursun, biraz işim var gelir alırım.»

Haydar Bey, ihtiyara acıdı:

«Peki babacığım, şöyle kapının arkasına bırak.»

dedi. İhtiyar ,elindeki eski heybeyi kapının arkasına bıraktı gitti. O gün gelmedi. Ertesi gün yine gelmedi. Üç gün beş gün... ihtiyar yok. Haydar Bey:

«Adam unuttu heybeyi. Acaba ne var heybesinde.»

deyip heybenin ağzını açtı. Ne görsün... Heybenin içi altın, gümüş para ile dolu. Haydar Bey şaşırdı. Ne yapacağına karar veremedi: öylece bir kaç gün daha bekledi. İhtiyarın geleceği yoktu. Haydar Bey, parayı mücevheri kasaya boşalttı. Artık Haydar Bey çok zengin ve büyük bir tacir olmuştu. Zaten görgüsü, ilmi, irfanı vardı ve bir bey oğluydu. Bey'in sevilmek hakkı idi ve çok sevildi. Bir yıl gibi kısa bir zamanda tanındı. Aradan bir müddet geçti. Birgün dükkâna nurlu, yüzlü orta yaşlı bir kadın girdi.

«Evladım...» dedi. «...Gözümün ağı kararı bir kızım var, ona bir bilezik almak istiyorum ama çok güzel bir model olsun»

dedi. Haydar Bey, çok güzel bir bilezik verdi; parasını aldı. Kadın gitti. Ertesi gün yine geldi.

«Evladım...» dedi. «...kız bileziği beğenmedi. Bunu değiş daha güzelini ver.»

dedi. Haydar Bey aldı onu; daha pahalı, daha güzel bir bilezik verdi. Ertesi gün kadın yine geldi:

«Evladım...» dedi. «Çok özür diliyorum, beni bağışla bu bileziği de beğenmedi bunu da değiş. Daha işlemeli daha modern bir bilezik ver.»

Haydar Bey: «Teyze istersen yarın kızını da beraber getir. Gelsin bu sefer kendisi beğensin.»

«Olur evladım. En iyisi o.»

deyip kadın gitti. Ertesi gün kadın ile birlikte dükkâna bir kız girdi ki hey kadir Allah bu ne güzellik, Yusuf u Züleyha mı-

dır? Zöhre yıldızı mıdır bu? O kiraz dudaklar, inci dişler, yeşil gözler ,o mah cemâl insanın bakdıkça canını alırdı. Haydar Bey de kızı gördü:

«Buyurun oturun»

dedi ama dondu kaldı. Zor-hal, bir:

«Hoş geldiniz»

diyebildi; birer de kahve ısmarladı. Daha sonra:

«Buyur sultanım, tezgâhın bu tarafına geç, kendi elinle bilezik beğen.» dedi, Haydar Bey. Kız bir ceylan gibi kalktı, tezgâhın arkasına gelirken Haydar Bey'e sürünerek geçti. Zaten kız biraz da etli vücutluydu ve pehlivan tipli bir kız idi. Kız bileziği seçti, koluna taktı, geçti yerine oturdu. Haydar Bey'in gözü, kızın yüzünde kalmıştı, gözünü ayıramıyordu. Ara sıra kız da Haydar Bey'e bakarak tebessüm ediyordu. Bir ara Haydar Bey, kadına:

«Hanım valide, ayıp olmazsa bir şey sormak istiyorum.»

O da

«Sor evladım niye ayıp olsun»

dedi. Haydar Bey:

«Sizin başka kiminiz kimseniz var mı?»

kadın:

«Hayır evladım, bir tek kız, bir ben, bir Allah. Kimsemiz yok.»

«Ya öyle mi benim de hiç kimsem yok, bir Allah, bir ben.»

«Ya öyle mi evladım.»

«Evet teyze. Ha bir şey daha sorayım.»

«Sor evladım.»

«Kızınız bekâr mı?»

«Evet bekâr.»

«Ne güzel. Ben de bekârım. Teyze gel sana bir şey daha sorayım.»

«Sor evladım.»

«Bak teyze, belki de biraz ayıp oluyor ama ne yapayım kimsem yok benim. Onun için beni bağışla, affet. Gel Allah'ın emri üzere beni de bir evlat kabul et. Kızınla beni evlendir. Bize bir yuva kur. Allah'ın emridir, elbette ki evlenilecek bir gün.» dedi Haydar Bey. Kadın:

«Evladım, öyle bir konuşma yaptın ki beni bağladın. Bunun üzerine söyleyecek ne kaldı. Ancak, yine de kızım bilir.» dedi. Kız da:

«Anne, sen razı olduktan sonra ben ne diyeyim.»
dedi. Haydar Bey bir pırlanta yüzük getirip kızın paramağına taktı. Kızın parmağındaki yüzüğü de annesi Haydar Bey'in parmağına taktı ve nişanlanmış oldular.

«Oğlum, düğünü de pek yakında yapalım. Hayırlı işi uzatmaya gelmez. Ben yarın gelir seni götürürüm, evimizi tanır, gelir gidersin ve on beş gün sonra düğünü de yapalım.»
dedi. Haydar Bey de:

«Peki.»
deyip razı oldu. Eh, on beş gün de tamam oldu ve düğün başladı. Tabiî Haydar Bey de kadının evinde; üçü birlikte kalacaklar. Düğün devam ediyor, kız ile Haydar Bey yan tarafta davetlileriyle karşı karşıya oturuyorlardı. Ama düğün çok şenlikli ve çok özel tertipliydi. Hizmet edenler... yani bayağı resmî bir düğün olarak görülüyordu. Haydar Bey düğünün düzenine, disiplinine baktı kendi kendine:

«Yahu kadının ne kadar tarafı etrafı varmış. Kimsemiz yok diyordu, böyle kimsesi olmayan olur mu? Bunda bir iş var. Bu kadın kimsesiz değil ya Allah'tan hayırlısı.»
dedi ve gözü baş tarafta özel ayrılmış bir masaya takıldı. Oraya kimse oturmuyordu. Bir önemli insanın gelmesi bekleniyordu. Tam o sırada kapı açıldı. Mecit Bey ile Nazlı kol kola girmiş içeri girdiler, geçtiler o masaya oturdular. Bunların gelişine herkes el vurdu ama Haydar Bey mahzunladı, bozuldu ve kötüledi. Rengi değişti. Yanındaki kıza bildirmemeye çalıştı ama gizleyemedi. Çünkü gözü Nazlı'dan ayrılmıyordu, her tarafı titriyordu. Bu hali gören kız Haydar Bey'e sordu:

«Sana ne oldu Haydar Bey, niye titriyorsun, neden böyle rengin betin benzin soldu birdenbire? Söyle ne oldu sana, sende bir iş var söyle? Hem de şimdi söyle yoksa bu iş burada biter.»
Haydar Bey'in çaresi kesildi:

«Dur da dinle. Sen de dinle, âlem de dinlesin.»
deyip Haydar Bey, heybetle ayağa kalktı:

«Çok muhterem ve aziz misafirler, sizden bir ricam... düğün benim, bilen olur bilmeyen olur. Ancak bu ölkeye garip

düştüm, garipliğimin etkisi ile hatırıma bir kaç söz geldi söyleyim, bunu herkes dinlesin.»

deyip aldı Haydar Bey:

«Bu küllü cihana Süleyman olsan
İftihara değmez imiş meğerse
İskender seddinin kökünü salsan
Hay havara değmez imiş meğerse

Yıllar yılı hasret kaldım sefaya
Kendi elim ile düştüm cefaya
İnanmıştım dosta ahd-i vefaya
İtibara değmez imiş meğerse

İşte dünya bugün âhiret yarın
Bidayeti budur sırrı u esrarın
Yerden göğe değse servetin varın
Ah u zara değmez imiş meğerse

Yiğit olan gururundan dem almaz
Gelir geçer dünya kimseye kalmaz
İnsan ölür amma insanlık ölmez
Sim ü zara değmez imiş meğerse

Dostun kemâleti soyundan olur
Her kul hakkı hakkın nesi ne bilir
El için ağlayan gözünden olur
İntizara değmez imiş meğerse

Haydar Bey'em yâra ayan bu sırlar
Görevini yapar er oğlu erler
Herkes ettiğinden utansın derler
Yadigâra değmez imiş meğerse»

Haydar Bey, bu sır dolu deyişi ateşli ve heyecanlı bir şekilde söyledikten sonra, başından geçeni; ta Mısır'dan itibaren olanları birer birer anlattı. Bu memlekete gelip neler çektiğini Mecit Bey'e gidip kovulduğunu, yanında oturan Nazlı'yla ne sebepten nişanı bozduğunu... her şeyi ordakilere bir bir açıkladı.

«İşte o benim yaptığım bu da Mecit Bey'in itibarsızlığı. Herkes ettiğinden utansın.»

deyip yerine oturdu. Hemen Mecit Bey ayağa kalktı; Nazlı ağlıyordu. Mecit Bey ahaliye:

«Beyler, bir iki kelime de benim konuşmam lâzım.»
deyip söze başladı.

«Evet, Haydar Bey'in söyledikleri tepeden tırnağa doğrudur ve çok haklıdır. Ben çok büyük bir hata yaptım. Hatam şu: Önce bu ev kimindir deseydim, sorsaydım Haydar Bey de «o benim kaynatamın evidir» derdi ve bu iş de olmazdı. Hatam bu. Ama olan oldu bir kere iş işten geçmişti. Nazlı'yı bu memlekete getirdikten sonra işi öğrendim. Nazlı, Haydar Bey'in nişanlısı olduğunu söylediği zaman çok kötü bir şey yaptığımı anladım. Fakat yapılacak başka bir şey kalmamıştı. Gelelim Haydar Bey'in bu memlekete gelişine. Çok doğrudur, bana geldi ama öyle perişan halde idi ki, onu karşılayıp ne yapacağımı o anda bilemedim. Onu tanımamazlıktan geldim, doğrudur ama hemen peşine bir adam görevlendirdim. Adım adım Haydar Bey'i takip ettirdim. Haydar Bey ırmağın kenarına gitti. İntihar edeceğini tahmin etmiştim. Hemen o adamım engel oldu. Götürdüğü yemeklerle karnını doyurdu ve onu hiç gözden ayırmadan alıp şehire getirdi. Bugün sahip olduğu kuyumcu dükkânı benim hazırladığım bir plândır. Dükkân kendimizindir. İşte Haydar Bey'in yüzüğü. O, halen yüzüğü verip dükkanı aldığını sanıyor. İşte dükkânı teslim eden İsa Bey. Ayağa kalk İsa Bey.» İsa Bey, ayağa kalktı. Haydar Bey adamı gördü ki resmî bir memur. Haydar Bey bu olayı dinledi ve şaşkına döndü. Mecit Bey'se anlatmaya devam etti:

«Bu mücevher dolu dükkânı verdirdim ama yine de içim rahat olmadı. Çünkü, Haydar Bey bir bey oğluydu. Yoksulluğa sefalete lâyık değildi. Bu da yetmez dedim. Haydar Bey zorluk çeker. Köylü kıyafetine bir adamımı sokarak bir heybe altın gümüş para doldurup onu da Haydar Bey'e gönderdim. İşte heybeyi unutan ihtiyar köylü.»

«Kalk, Davut Amca.» dedi.
Adam ayağa kalkınca Haydar Bey büsbütün şaşırdı.

«Dahası var, durun.»
dedi. Mecit Bey devam etti:

«Bu sefer de sıra Haydar Bey'le barışmamıza geldi. İşte yanında oturan yeni nişanlısı benim küçük bacım Gülşan'dır. Bilezik alma bahanesi ile anam ile böyle düşündük. Bu bileziği değil ötekini, ertesi gün değişmeler... Maksadımız kardeşim Gülşan'ı dükkana götürüp Haydar Bey'le evlendirip barışmak.»

O zaman Haydar Bey kıza baktı. Hayretle kızın elini sıktı. Heyecanla:

«Doğru mu bu? Sen Mecit Bey'in bacısı mıydın?»

O da gülerek:

«Evet»

dedi. Mecit Bey anlatmaya devam ediyordu. «Gelelim Nazlı'ya. Nazlı o gün bu gün benim öz be öz yengem ve bacımdır. Çünkü biz kankardeşiyiz. İnsan kardeşinin karısına kemlik eder mi? Ama bilmeden bir çile çekildi. Şimdi evvela Nazlı ile düğünü yapılacak. Önce Nazlı ile murada erecek, iki hasret birbirine kavuşacak, ondan sonra da benim bacım Gülşan ile muradına erecek.»

deyip Haydar Bey'in ayağına kapandı:

«Haydar Bey, beni affet, bağışla beni. Ben yapmadım kader böyle imiş. Kadere razı olmaktan başka elimizden ne gelir?» deyip Haydar Bey'e sarıldı. Öpüştüler, görüştüler, barıştılar. Mecit Bey, Nazlı'yı getirip Haydar Bey'in sağ yanına oturttu Gülşan'ı da sol yanına... Düğün tekrar devam etti ve dört yıl sonra Haydar Bey ile Nazlı muratlarına nail oldular. Bu durumu gören o memleketin çok soylu, ulu bir beyinde dünya güzeli bir kızı vardı, o da kızını Mecit Bey'e verdi. Böylece hepsi muradına nail olup ömürlerinin sonuna kadar mesut ve bahtiyar bir hayat sürdürdüler. Bir müddet sonra Haydar Bey, ana ve babasıyla Hoca'yı da buraya getirdi. Mesken Tutak beldesine yerleşip, güçlü bir oymak meydana getirip Murat Suyu kıyısında kaldığı rivayet olunur. Darısı hasret olanlara dileğimle... Saygılar.

SÖZLÜK

bet beniz	:	Yüz, çehre
bulak	:	Pınar
çaresi kesil—	:	Çaresiz kal—, hiçbir şey yapma—
edülü düdülü	:	Gerektiği gibi, töreye uygun, anlı şanlı
el vur—	:	Alkışla—
evgâh	:	Ev
eynik	:	Yorgun, halsiz bitkin
fırsant	:	Fırsat
gençlik et—	:	Genç gibi davran—, düşünmeden, heyecanla karar ver—
gönderecem	:	Göndereceğim
görüşüne gel—	:	Nişanlıların görüşmesi, erkeğin kızı evinde ziyaret etmesi

giriş— : Hızlı hızlı yemeye başla— (metinde)
gözüne kıyma— : Gözüne inanma—, gözünden esirge—
hayvah : Eyvah manasında pişmanlık nidası
işi hallet— : Görüşmelerini sağla— (metinde)
iylik : İyilik
kamet : Boy
kavli karar : Karar birliği, söz birliği, anlaşma, sözleşme
kemlik : Kötülük
kuşluk vakti : Güneşin doğuşundan yaklaşık 2-3 saat sonraki vakit
kürre : Küre, dünya
lâl : Dilsiz
mesgan : Mesken, ev
mesgan ettir— : Bir yere yerleştir—, ikâmet ettir—
müçüza : Mucize
mülkü âli Osman : Osmanlı Devleti
nefesi dönme— : Nefes alıp verecek gücü kalma—
nutku dur— : Konuşama—, hiç bir şey söyleyeme—
ofulla— : Oflayıp pufla—
ölke : Ülke
sukutçe : Sessizce, ses çıkarmadan, gürültü etmeden (metinde)
şan şan ol— : Parça parça ol—, dilim dilim ol—
tahlukat : Taallukat, hısım akraba, yakın çevre, konu komşu
tar : Karanlık
tecüb : Şaşırma, hayrette kalma
üstüne gül— : Alay et—
vala : Yücelik, yükseklik
zenne : Kadın
zor-hâl : Güçlükle

SUMMARY

«Haydar Bey»: A Tale by Âşık Hasreti

Born at İncesu, a village of Kars, in 1929, Âşık Hasreti received his training from the master asıks of Kars, learned by heart many of the minstrel tales widely narrated in eastern Anatolia and gained numerous awards in the asık contests in which he took part.

He is one of the very few of our asıks who are able to compose asık tales. He is the author of two books: **Karsli Asık Hasreti** (Âşık Hasreti of Kars) and **Işıklı Pınar** (Fountain of Light). Some of his poems appeared in a number of journals.

His «Haydar Bey» Tale is neither new nor original as far as its style and theme are concerned. The plot and characters of the tale are very similar to those of traditional folk tales but it is not as succesful as they were.

The artificial plot structure and the anachronistic nature of the happenings are an indication of not only of the incompetence of the narrator but also of the degeneration of the tradition. The importance of this tale lies in the fact that it is a typical example of the decline of the genre.

The tale was modernized without impairing the stylistic features of the narrator. A glossary explaining local word has been added.